

Miti o (slovenski) novinarski svobodi, avtonomiji in profesionalnosti

Vinko Vasle

V času demokratizacije slovenskega političnega prostora, na prehodu od enopartijskega sistema v večstrankarsko demokracijo, se je slovenski medijski prostor kot celota znašel v primežu nekaterih odprtih, a pomembnih vprašanj in dilem:

– kako pri vzpostavljanju novih družbenih in ekonomskih vrednot, ki so prostor pluralizirale, ravnati z ustavno pravico do svobode izražanja,

- kaj pluralni, za različne ideje odprti prostor medijem prinaša,
- kakšno je razmerje med politiko in mediji,
- kakšno je razmerje med mediji in trgom (bralci),
- kdo so lastniki medijev in kako se do tega pride.

Zaradi izkušenj z bivšim sistemom, v katerem so bili mediji podrejeni le eni absolutni resnici o družbeni stvarnosti, so se pojavljale teze in zahteve, da je potrebna popolna svoboda izražanja, ki da je absolutna in neomejena. Prišlo je do polemik o tem, ali je res, da je svoboda omejena že z odgovornostjo (etiko, profesionalnimi standardi), da sta objektivno in svobodno novinarstvo ideala, h katerima novinarstvo in mediji težijo, in da medijsko (novinarsko) svobodo lahko izvedemo samo iz »obrazca«: znanje, odgovornost, avtonomija. In samo v tem vrstnem redu. Na to spominjam skoraj osemnajst let kasneje, kajti ta vprašanja so aktualna tudi za današnji medijski prostor.

Tranzicija v medijih se je po spremembi političnega in družbenega sistema po mojem prepričanju začela napačno – namesto, da bi si odgovorili na vprašanje, kaj so mediji in kakšna je njihova vloga v spremenjenih razmerah, se je vse zreduciralo na problem, kdo naj bodo lastniki medijev, kako medije olastniniti, saj naj bi prav lastništvo definiralo

odnos med politiko in mediji in še več – novo lastništvo naj bi zagotavljalo svobodo in avtonomijo. Pokazalo se je, da v prvi vrsti seveda ni šlo za skrb za »urejanje nove medijske krajine«, še manj za težnjo po avtonomnem novinarstvu, ampak zgolj za lastništvo, pri čemer pa so pri lastninjenju medijev najpomembnejšo vlogo odigrali bivši centri politične (partijske) moči, pri čemer naj bi bila dosežena dva cilja: kolikor toliko ohraniti nadzor nad mediji in z njihovo (lastniško) pomočjo dosežati tudi finančne koristi.

Če so imeli v prvi fazi tranzicije nekateri mediji tako imenovano razpršeno lastništvo, pri katerem so večino imeli zaposleni, pa je v drugi fazi prišlo do koncentracije lastništva na nekaj posameznikov in deloma tudi državo. Očitno je, da je do tega prišlo pre zgodaj, razlog pa lahko iščemo v takrat izraženih »tezah«, da je nenaravno, če so mediji v rokah tistih, ki ustvarjajo njihove vsebine. V resnici je šlo zgolj za to, kdo bo tudi v prihodnje vladal in obvladoval medijski prostor. Vzporedno so tekli še procesi komercializacije v največjih medijskih hišah, kar se je dokazovalo z »definicijo«, da so mediji zgolj tržno blago in da med njimi na trgu vladajo enake zakonitosti kot za vso drugo ponudbo. Prav ta komercializacija (tudi rumenizacija) je pojem svobode izražanja, medijske svobode in avtonomije absolutizirala do absurda in svoj odmev našla tudi v tako imenovanih resnih medijih. In bolj kot ne so bili ti mediji tudi v tem obdobju zgolj politično instrumentalizirani in po svoje ujetniki pretekle zgodovinske dediščine, preteklih zgodovinskih »resnic«, ter so se v novih družbeno-političnih okoliščinah v veliki meri ravnali po refleksu te preteklosti. Natančna analiza medijskega ravnanja v času prve demokratične vlade (Demos) bi to potrdila, kot novinarski akter v takrat največji medijski hiši pa lahko mirno zatrdim, da je v tistem času v sicer notranje pluralnem mediju prihajalo do prvih večjih napetosti, kjer je del bivših uredniških struktur (ki so ostale na svojih položajih in ki so – neanekdotično! – v preteklosti po mnenja odhajale k partijski avantgardi) v bojazni za položaje in številne privilegije in tudi po navodilih iz »centrale« (deloma partijske, deloma opozicijske) tudi v najbolj občutljivih časih osamosvajanja in osamosvojitvene vojne delovale v korist tako imenovane »leve« politične opcije proti »desni« – ne glede na zapletenost in usodnost takratnih razmer. In še več: večina teh je tudi danes med tako imenovanimi vodilnimi »mnenjskimi voditelji« in številni so tudi podpisniki novinarske peticije.

Politika, kapital in mediji

Če je dolgo kazalo, zgolj navidezno, da gre pri lastninjenju medijev samo za ustvarjanje moči zaradi profitov, pa seveda vsa medijsko-tranzicijska dogajanja (zlasti v zadnjem času) dokazujejo, da temu ni tako! Mediji, vsaj tisti, ki se legitimirajo kot resni, niso nosilci kapitalskih moči sami po sebi, ampak so to lahko in lahko postanejo le v navezi s politiko in lastniki. Primer trenutno največjega medijskega lastnika, Pivovarne Laško, dokazuje, da se lastniki lahko »komercializirajo« samo v navezavi z nosilci politične moči, ki jih identificirajo glede na trenutne razmere, ali pač glede na vsakokratno volilni izid na državni ravni, če seveda zmagajo »pravi«. Gre za recidiv preteklosti, kar se kaže zlasti v diskurzih o preteklosti, kjer mediji prevzemajo vlogo kulturnega boja in kjer je »desno« etiketa za nazadnjaštvo in klerikalizem, »levo« pa liberalno in demokratično. Gre za popolno pojmovno zmedo, ki jo je mogoče dokazati tudi z analizo lastniških mahinacij v preteklem desetletju, kjer tako imenovana levica ni obdržala samo pomembnih kadrovskih vzvodov oblasti (tudi v medijih), ampak se je dokopala tudi do pomembne, prevladujoče kapitalске moči. Pivovarna Laško je zatorej znotraj razprav o medijih zgolj posrednik med kapitalom in politiko in nič več, kapital in politika pa nosita isto politično (lahko tudi ideološko) oznako. Mediji zatorej niso v funkciji javnosti, ampak je javnost njihov objekt. Mediji niso več ustvarjalci kapitala ali nosilci finančni koristi, ampak so posredniki političnih sporočil, v navezi s »slamnatimi lastniki« pa povratno tudi politično instrumentalizirani. Mediji niso več nosilci politične (oblastne) moči sami po sebi, ampak ustvarjajo politično in družbeno realnost v odvisnosti od kapitalskih nosilcev moči, ki jih je mogoče politično natančno identificirati. Tu seveda vedno znova zmanjkuje prostora za kolikor toliko objektivno, še bolje, profesionalno novinarstvo, četrta veja oblasti ali tako imenovani psi čuvaji pa varujejo svoj politični prostor, ki je leve provenience, kar ne bi bilo nič narobe, če medijski prostor ne bi bil brez druge ali drugačne vrednostne možnosti. Trditve o tem, da t. i. desnica ni sposobna »zasesti« svojega dela medijskega prostora, so netočne in lažne, saj namerno spregledujejo dejstvo, da se je v lastninskem smislu medijski prostor oblikoval le v korist levece že v zgodnjih devetdesetih letih prejšnjega stoletja in da se je tudi preko zelo sumljivih, lahko bi dokazali, da celo za tisti čas nezakonitih lastninjenj, večina takratnega državnega medijskega lastništva (in kapitala) porazdelila med »ideološke tovariše in zaveznike«. Zato so bili vsakršni drugi poskusi ustvarjanja vrednostno in idejno drugačnega

medija zaradi zapletenosti (finančnih in kadrovskih) v naprej obsojeni na propad; zaradi objektivnosti pa je treba dodati, da deloma tudi zaradi notranjih lastninskih in strankarsko-političnih razprtij med posameznimi ustanovitelji oz. izdajatelji z desnega političnega pola (primer *Slovenec*).

Peticija in »argumenti«

S tega vidika je seveda treba ocenjevati tudi trenutne razmere v slovenskem medijskem prostoru. Lastniško in politično so stvari jasne: sedanja levica, ali večinski del obstoječe opozicije, ni nikoli politično normalno sprejela izgube oblasti na državnoborskih volitvah leta 2004. S tem je ostala brez pomembnih vzvodov kadrovske in hkrati politične moči, kar je za demokracije nekaj običajnega, a ne v našem primeru. Posredno ali celo neposredno pa je obdržala svoj prevladujoči »miselni« položaj v glavnih medijih, pri čemer novi oblasti ni nikdar odpustila, da je izgubila tudi svoj prevladujoči vpliv na RTV Slovenija, ki je dolgo služila samo kot njena državna, oblastna medijska ekspoziura in ki je bila zgolj po definiciji javni medij, v resnici pa politično povsem podrejena in nadzorovana. Zato se danes pojavljajo njeni »komisarji« in emisarji, ki nekatere urednike in novinarje prepričujejo in opozarjajo na to, da je zdaj še zadnja možnost, da se pokesajo za svoje sodelovanje (če ne celo za izdajalstvo) s sedanjo oblastjo in vodstvom RTV, kar bi jim omogočilo preživetje po novih volitvah, saj je popolnoma jasno, čigava bo zmaga. Celoten eden od menda uglednih kolumnistov nekega dnevnika je javno pozival k bojkotu in nesodelovanju s tako imenovano »janšistično« kadrovsko vrhuško na RTV Slovenija, ker naj bi šlo za tipično kolaboracijo. Gre za etikete, ki v demokratičnem prostoru ne bi smele imeti svojega mesta, saj predpostavljajo, da ni možnosti za normalno tekmovanje političnih programov, ampak so bile volitve leta 2004 nekakšen sovražni prevzem oblasti – tudi medijske. In če gre za to, potem je »vojna«. V medijskem smislu torej totalna medijska (ideološka) vojna proti sedanji oblasti, ne pa normalen in običajen medijski nadzor vladajočih poti in stranpoti. Temu je v prvi vrsti namenjena tudi novinarska peticija.

Avtorja besedila z naslovom *Peticija zoper cenzuro in politične pritiske na novinarje* v izrazito politični tekst prinašata nekatere posplošene očitke o cenzuri, ki naj bi vladala v slovenskem medijskem prostoru in ki naj bi se dogajala v korist vladajoče opcije. K tej splošnosti sta se očit-

no zatekla zaradi manipulacije, saj tudi s konkretnimi primeri, ki bi jih lahko v pojem cenzure uvrstila, v nobenem primeru ne bi mogla dokazati, da gre za politično načrtovano vseobsegajoče nadzorovanje medijskega pisanja, ampak zgolj za primere, za posamičnosti, ki pa bi jih bilo vendarle treba natančneje analizirati, da bi se do njih lahko opredelili v smislu, ali gre za tipično cenzuro ali pa tudi za upravičene uredniške posege – torej za uveljavljanje profesionalne in etične odgovornosti novinarjev, morebiti pa celo za preveč subjektivne uredniške ocene?

Na ravni te splošnosti novinarske peticije je torej nemogoče sklepati o tem, kaj se v slovenskih medijih v resnici dogaja in tega avtorja peticije v resnici niti nista hotela. Zato je peticija ostala na ravni generalnih obtožb o političnih pritiskih in cenzuri, saj bi njena vsebina z vidika konkretizacije ne prenesla bistvene težnje in najpomembnejšega sporočila peticije: sedanja vlada pod vodstvom predsednika vlade Janeza Janše preko številnih mehanizmov (zakonodaje, kapitalskih povezav itn.) obvladuje in nadzoruje pretok informacij in idej in usodno posega na področje svobode obveščanja. Natančna in bolj resnicoljubna analiza medijskih objav bi dokazala prav nasprotno - ne sedanja vlada in ne njen predsednik medijskega prostora ne obvladujeta, četudi bi si to želela ali si to želita.

Trditve v novinarski peticiji zatorej niso konkretno dokazane. Na primer, koliko je bilo tipičnih cenzorskih odločitev urednikov, ki so bile v korist sedanji vladi; kakšni oz. kateri so konkretni pritiski predsednika vlade Janeza Janše in sedanje oblasti na medije in novinarje? V peticiji se trdi, da je »vladajoča koalicija s pomočjo parlamentarne večine sprejela tudi novi zakon o RTV Slovenija, ki je v praksi okrepil nadzor vladajočih struktur nad javnim radijem in televizijo«.

S čim to trditve avtorja peticije dokazujeta? Z novo vodilno strukturo na RTV Slovenija? Z analizo vsebin radijskih in televizijskih programov, z velikimi kadrovskimi zamenjavami dotedanjih uredniških struktur, ki jih ni bilo, s primerjavo razmer na RTV Slovenija v času prejšnje (leve) vlade z obstoječimi? Kakšne so razlike med eno in drugo »vladavino«, kaj je torej slabše, cenzorsko in politično motivirano v korist ene same politične opcije?

Dalje: »Cenzura v slovenskih medijih ima več pojavnih oblik. Prva se nanaša na vsebinske popravke člankov brez avtorjevega soglasja.«

Koliko je takšnih primerov, kdo so žrtve takšnega ravnanja itn.? Ali ni možno, da gre tudi za profesionalne uredniške posege v nekatera besedila? Kakšna je novinarska profesionalnost brez odgovornosti? Je etično samoomejevanje novinarjev že cenzura ali samocenzura? Je svoboda obveščanja absolutna, ali ima kakšne meje in omejitve?

Dalje peticija pravi: »Tudi naročeni članki pogosto niso objavljeni, običajno brez tehtnega pojasnila.«

Kje so konkretni primeri? Koliko jih je, so vse to običajne, množične prakse, ali le posamični primeri? In ali lahko iz posamičnega sklepamo o generalnem? So ti tako imenovani naročeni članki ustrezali profesionalnim kriterijem?

Še naprej: »Tretja oblika je omejevanje poročanja o nekaterih politično občutljivih temah in prepoved dostopa vladi nevščnim mnenjskim voditeljem do določenih medijev. Novinarjem odpovedujejo delovna razmerja, jih degradirajo, jim odvzemajo delovna področja, jih premeščajo, diskriminirajo in šikanirajo.«

Spet manjkajo konkretni primeri: kolikemu številu novinarjev so bila odpovedana delovna razmerja? Kakšne so pojavne oblike degradiranja, ali je odvzem delovnega področja mogoče enačiti s politično motiviranimi dejanji ali tudi z uveljavljanjem poklicne odgovornosti? Koliko novinarjev, kdaj, kje in čemu je bilo premeščenih in kam? S čim avtorja peticije dokazujeta diskriminacijo in šikaniranje novinarjev?

Vprašanja, ki so ostala brez odgovorov, pri čemer je treba opozoriti, da je na tem področju popolna pojmovna zmeda o tem, kaj cenzura sploh je, in še posebej, kakšna je vloga urednikov in odgovornih urednikov, zlasti ob vse večjih težnjah, da so le-ti zgolj nekakšni administratorji, torej nekakšna birokratska vez med novinarskim avtorjem in javnostjo, še več, tisti, ki le usmerjajo medijski promet. Takšen poskus diskvalifikacije uredniških položajev ima seveda svoj smisel; če je tako, je vse, kar storita urednik ali odgovorni urednik, cenzura, napad na svobodo medijev in novinarsko avtonomijo. Preveč enostavno in lažno, da bi bilo lahko resnično. O znanju in odgovornosti kot dvema najpomembnejšima temeljema za avtonomijo (in profesionalnost) novinarjev pa se menda ni primerno pogovarjati, čeprav bi lahko s številkami in analizami vsebin dokazovali, da sta prav znanje in odgovornost podrejena nekakšni absolutizaciji svobode javnega izražanja, torej tudi medijskega.

V tem smislu gre za veliko regresijo profesionalnosti v medijskem prostoru, ne glede na to, kakšen vrednostni sistem si je nek medij izbral. Novinarska peticija se o tem seveda ne sprašuje, ker je imanentno politični akt, zato ni konkretna, saj generalno ni dokazljiva v svojih trditvah, največja verjetnost je le v tem, da posamezne primere posplošuje in jih nedokazljivo obeša za vrat predsedniku sedanje vlade s trditvijo oziroma z obtožbo, da omejuje medijsko svobodo. In kar je svojevrstna perverznost, peticija med drugim pravi: »Vmešavanje vlade in vladajo-

če stranke SDS v medije je 12. junija 2007 v pismu priznala nekdanja državna sekretarka na ministrstvu za gospodarstvo Andrijana Starina Kosem.«

Verodostojnost njenega pisanja je seveda velik problem, saj je pismo politični akt (maščevanja?), ki je nastal v času, ko se je A. S. Kosem razhajala in razšla s svojimi nekdanjimi delodajalci in političnimi sopotniki. Še več, vsa njena nadaljnja »kariera« v družbi *Delo* (in v primeru revije *Mag*) jo vsebinsko popolnoma diskreditira. Njeno pisanje je uporabno zgolj znotraj političnega, ne pa tudi stvarno medijskega.

V zvezi s peticijo to seveda še ni vse! Pisca besedila sta celo zahtevala, da politika poskrbi za ustanovitev neodvisne komisije, ki bo raziskala njune medijske obtožbe, ki sta jih bila dolžna pred tem raziskati in predvsem konkretizirati sama. Toda tudi v tem primeru mora veljati, da je breme dokazovanja na strani tistih, ki obtožujejo. Poleg tega pa zahtevati od obtožene politike, da pripomore k raziskavi dogajanja v medijih, predstavlja klicanje k nesprejemljivi obliki političnega vmešavanja v medije, kar sta z besedilom peticije avtorja celo hudo problematizirala.

Laž, ki naj postane resnica

Da bi vsebino peticije podkrepil in jo »naredil« stvarno ter opravičljivo, je eden od obeh avtorjev besedila (Blaž Zgaga) na javni televiziji zatrdil, da se tudi po tej peticiji pritiski na novinarje nadaljujejo, dokaz pa naj bi bilo dejstvo, da je vodstvo nacionalnega radia podpisnikom peticije ukinilo mesečno stimulacijo. Na moje proteste je kasneje trditev preoblikoval in dejal, da so bili zaradi podpisa peticije ob stimulacijo le nekateri novinarji nacionalnega radia. Gre seveda za popolno laž, ki jo je na svojstven način legaliziralo tudi častno razsodišče novinarskega društva, ki je mojo pritožbo zavrglo z naslednjo obrazložitvijo: »Pritožbo je Novinarsko častno razsodišče zavrglo, ker ne razsoja o izjavah, ki so jih novinarji dajali na javnih mestih, v medijih, na javnih tribunah ali kje drugje kot državljani, ampak zgolj presoja profesionalno etiko njihovih izdelkov. NČR ni pristojno za ocenjevanje etičnosti, resničnosti ali utemeljenosti izjav ljudi, ki nastopajo v novinarskih prispevkih, saj vsak, ki je dal izjavo, zanjo odgovarja pred javnostjo, včasih tudi pred pravosodnimi organi. NČR ne posega v ustavno pravico državljanov do javnega izražanja stališč. Novinarji so sicer res v specifičnem položaju, saj jim tako izražanje olajša že njihov poklic – zato tudi vsi samoregula-

cijski modeli omejujejo to izražanje izključno na razmere, ko novinar ta poklic tudi opravlja – torej tedaj, ko mu je dostop do javnega izražanja mnenja omogočen zaradi opravljanja specifičnega poklica. Ne odloča pa o njegovih ravnanjih tedaj, ko novinar to počne kot zasebnik, saj bi se razsodišče s tem spremenilo v disciplinski organ, kar pa vsaj v obdobju demokratičnih razmer v družbi nikoli ni bilo.«

Obrazložitev me je spomnila na običajen logični »kliše« v obliki vprašanja: ali je policaj varuh reda in zakonitosti samo v času osemurnega delavnika, kasneje pa je lahko tudi vlomilec? Odgovor je seveda, da ne.

Vloga novinarske »civilne družbe«

Vprašanje, čemu sem se sploh obrnil na častno razsodišče DNS, ko bi moral pač vnaprej vedeti, kaj se bo zgodilo, je seveda zgolj pragmatično, v resnici pa sem ta del civilne družbe, ki deluje v okviru civilne družbe Društva novinarjev Slovenije, testiral o njenem demokratičnem duhu in resnicoljubnosti – še posebej pa v novinarsko etičnem pogledu, ki je predpisan. Rezultat je v resnici škandalozen, a dovolj zgovoren. Ker pa je vodstvo novinarskega društva tudi eden od aktivnih podpornikov vsebine in podpisovanja novinarske peticije z že omenjeno politično vsebino, se je vodstvo DNS legitimiralo ne kot profesionalno, ampak kot politično združenje.

Ko gre za načelnost oziroma, bolje, za nenačelnost Društva novinarjev, je le-to v svojih izjavah že nekajkrat opozorilo, da v nekaterih medijih ne spoštujejo oziroma ne upoštevajo mnenja posameznih uredništev, ko gre za candidature odgovornih urednikov, in da na ta odgovorna mesta postavljajo kadre, ki ne dobijo večinskega pozitivnega mnenja (mimogrede, na Radiu Slovenija so vsi najpomembnejši odgovorni uredniki dobili večinsko pozitivno mnenje). Slovenski pregovor, da je kovačeva kobilica vedno bosa, drži tudi v tem primeru: predsednik društva je pred časom postal tudi odgovorni urednik *Mladine* (pri tem javnosti nikoli ni bilo pojasnjeno, na kakšen način je bil odstavljen bivši odgovorni urednik), ki pa ni dobil pozitivnega mnenja uredništva, ampak se je zatekel po »mnenje« k vodstvu družbe, ki ga je potem inavguriralo v odgovornega urednika.

Dilema o tem, ali »mnenje« ali kaj bolj zavezujočega, ko gre za imenovanje odgovornih urednikov, je legitimna; izkušnje pa kažejo, da bi bila zaveza o tem, da lahko postane odgovorni urednik zgolj nekdo, ki ga je uredništvo z večino glasov podprlo, slaba – odgovorni urednik ima mandate, torej tudi kadrovskega, mandat, s katerim dokazuje, pod

kakšnimi, tudi kadrovskimi pogoji lahko in je pripravljen uresničevati uredniško politiko, zavezujoče mnenje pa mu to pravico jemlje. Po drugi strani se v takšnih primerih po pravilu pojavlja načelo najmanjšega odpora, ko uredništva podprejo »našega«, kar je z vidika odgovornosti opravljanja te funkcije seveda več kot vprašljivo.

Vzdrževanje nekakšnega »kadrovskega monopola« v posameznih medijih pa DNS in sindikat novinarjev opravljata tudi preko instituta formalne izobrazbe, ki naj za ta poklic ne bi bila najbolj nujna, če nekdo novinarsko delo opravlja že nekaj let. A formalna univerzitetna izobrazba je predpogoj za to, da se novinarski poklic iz polprofesije premakne v sfero profesije, druge, krajše poti ali ovinkov ne bi smelo biti. V preteklosti je zagotovo veljalo pravilo, da je novinar družbenopolitični delavec, za kar pa po pravilu ni bilo predpisanega formalnega izobrazbenega kriterija – celo za najbolj odgovorna mesta v novinarstvu ne. Če to velja tudi zdaj, potem je legitimno vprašanje, ali to ne omogoča tudi političnega kadrovanja v medijih oziroma, ali je sistem vrednosti formalne izobrazbe v novinarstvu degradiran tudi zato, da lahko v potrebnem trenutku medije zavzamejo »zdrave sile«! Tudi v novinarstvu je pomembna vez med znanjem in odgovornostjo in če že govorimo o licenciranju novinarskega poklica, potem bi vsaj kriterij formalne univerzitetne izobrazbe moral biti tisti, ki bi takšno licenco podeljeval.

Novinarski sindikat je na prvo mesto postavil pravice novinarjev v razmerju z delodajalci, znanje (izobrazba) in odgovornost (tudi etična) pa sta menda temu podrejena.

Primer Radia Slovenija

Potem ko me je programski svet RTV Slovenija na predlog generalnega direktorja imenoval za direktorja nacionalnega radia, sem 1. maja 2006 formalno prevzel to funkcijo. Primopredaje s prejšnjim direktorjem radia ni bilo, moja takratna ocena, da sem se znašel v »praznem prostoru«, v katerem kakšne posebne notranje pomoči ne bom deležen, je bila upravičena; še več, znašel sem se v prostoru, ki mi je bil tudi politično povsem nenaklonjen. Obveljalo je prepričanje, da sem politični kader določene opcije, kar ni bilo najhujše; ker sem bil označen tudi za politični kader Janeza Janše, je bil to izraz velikega nezaupanja in etiketiranja. Ena od tedanjih članic programskega sveta si je nekaj časa celo zelo eksplicitno prizadevala, da bi ji priznal, kdo me je kadroval in na kakšen način sem prišel do omenjenega položaja, ne spomnim pa se,

da bi v preteklosti način kadrovanja na RTV kdor koli problematiziral na tak diskvalifikatorski način, vključno z gospo, ki jo je to v mojem primeru zelo motilo. Če bi pogumno priznala, da ji je bolj po volji nekdo, ki je morebiti drugačnih političnih in idejnih nazorov od tistih, v katere me je samovoljno umestila, potem bi pač njeno zadrego in zadržke bolje razumel in jim vsaj s tega vidika ne bi nasprotoval. Pravice do osebne kadrovske izbire ne odrekam nikomur. A tega koraka ni bila sposobna.

Po nekaj mesecih na Radiu Slovenija sem prišel do pomembne ocene: Radio Slovenija se po dotedanji notranji kadrovski strukturi ni ravnal kot javni medij, ampak kot politično olastninjena institucija (s poudarkom na lastnini bivše vladajoče garniture). Prevladujoči uredniški miselni vzorec je bil nekako takšen: radio je naš, od nekdej je bil naš in storiti je treba vse, da se bo ta kontinuiteta nadaljevala. V svojih prvih stikih z novimi sodelavci sem poudarjal zgolj eno: javni radio ni lastnina nobene politične stranke, zavezan je javnosti, profesionalizmu in etiki javne besede, seveda pa tudi notranjemu etičnemu kodeksu in programskim smernicam, ki jih je sprejel programski svet. Še več, povedal sem bolj nazorno: ne zanima me, kakšni politični ali idejni usmeritvi pripadajo posamezni radijski novinarji in uredniki, toda ko stopajo v nacionalno, javno radijsko hišo, naj svoja politična prepričanja, morebitni aktivizem in pripadnost temu ali onemu obrišejo v predpražnik pri vhodu, saj bo le to zagotavljalo, da bodo pošteni, objektivni in profesionalni.

Ko gre za javni radio, sem trdil, ni primerna nobena izrazita »politična kontaminiranost«, še več, je tudi v popolnem nasprotju z zakonom o RTV, statutom RTV SLO in s profesionalnimi standardi RTV – tako po prejšnjem kot tudi novem zakonu. Radio Slovenija ni last političnih strank – ne opozicijskih in ne vladajočih, je last – in to več kot samo na simbolični ravni – vseh poslušalcev, ki imajo različne politične, nazorke in verske poglede. Zato je Radio Slovenija v prvi vrsti dolžan spoštovati svojo javnost, svoje poslušalce, ne glede na razlike med njimi; zato Radio Slovenija kot javni radio ne more in ne sme delovati kot navijaški medij za tega ali onega; zato javni Radio Slovenija v nobenem primeru ne more biti glas katere koli politične opcije; zato morajo novinarji in sodelavci javnega Radia Slovenija spoštovati in upoštevati vse tiste profesionalne kriterije, ki so imanentni javnemu mediju, kar Radio Slovenija je!

Zelo velika večina radijskih ustvarjalcev se tega že od nekdej povsem dobro zaveda – spoštujejo in uveljavljajo svojo vlogo pošteno, profesionalno in etično. V skoraj letu in pol, odkar sem prevzel funkcijo direk-

torja Radia Slovenija, sem posredoval v zelo redkih primerih. Res je, z nekaterimi kolegi smo se o posameznih stvareh veliko pogovarjali, tudi polemizirali, na nekatere stvari smo imeli tudi različne poglede – v vseh teh primerih so mi velikokrat celo pomagali do boljšega razumevanja radijskega medija, do tega, da sem razumel in sprejel njihove argumente. Radio, še posebej javni radio, je zahteven in zapleten medij, zato v nobenem pogledu, zlasti pa ne v programskem, nisem želel delati kakršne koli programske in vsebinske revolucije, spoštoval sem mnenje dolgoletnih radijskih ustvarjalcev, da radijski programi eksperimentiranja ne prenesejo, da je to lahko škodljivo, če ne celo usodno. S številnimi sodelavci na radiu sem tako vendarle vzpostavil dober in odkrit dialog. Nisem igral vloge cenzorja, kot so mi večkrat očitali; nikdar nisem bral nobenega novinarskega besedila, pa čeprav so »dobro obveščeni« trdili, da v radijski eter ne gre niti ena sama beseda, ne da bi jo osebno parafiral! Nikoli nisem vnaprej poslušal nobene oddaje, sem pa radijske oddaje poslušal kot poslušalec in, naj mi bo oproščeno, tudi kot direktor radia, ki je za Radio Slovenija v celoti odgovoren – poslovno in programsko. In če mi kaj ni bilo všeč, sem to tudi povedal. Pri nekaterih na radiu je že to povzročalo vznemirjenje, širili so različne govorice, posamezniki so me na različne načine skušali diskvalificirati, mi obesiti različne grehe, ki jih v resnici ni bilo. Tudi če sem bil kritičen do kakšnega avtorja, do kakšnega prispevka, nisem nikdar od urednikov nič zahteval. Moja prva nekoliko ostrejša reakcija je bila povezana s kolegom, ki je v prispevku – po mojem globokem prepričanju, od katerega tudi danes ne odstopam – naredil vrsto profesionalnih napak. Pa tudi v tem primeru nisem posegel po nobenih drastičnih ukrepih, po nobenih suspenzih, kaznih ali čem podobnem – kolega pač ni več poročal o tisti temi in to je bilo vse.

To je bilo v navezi s posameznimi notranjimi »aktivisti« in »informatorji« kmalu javno razglašeno za napad na novinarsko avtonomijo in celo za cenzuro. Nasploh je bila (in je še) vez med temi posamezniki, političnimi strankami (LDS, Zares in SD) in mediji zelo močna in takojšnja. O tem govori naslednja anekdota. Ko mi je eden od odgovornih urednikov v pisarno prinesel odstopno izjavo, ker se ni strinjal z nekim mojim ukrepom (primer Vala 202), besedila odstopa nisem še niti prebral, ko so me že klicali iz dveh medijskih hiš, naj jim ta odstop komentiram. Takoj so se politično aktivirali tudi v nekaterih strankah, mediji pa so me uniformno napadali še več tednov. Niti ni slučajno, da je vez med notranjimi informatorji in enim od dnevnikov zelo močna, saj se je pri njem zaposlil bivši radijski odgovorni urednik, ki je na lastno že-

ljo zapustil radijsko hišo. Ta je tudi edini, ki je v času mojega mandata odšel! Podatek je pomemben, saj so tako mediji kot nekateri politiki, in tudi del tako imenovane civilne družbe, zatrjevali, do kakšnih velikih kadrovskih premikov je prišlo na Radiu Slovenija. Torej, po mojem prihodu je z Radia odšel en sam delavec, ker se ni mogel sprijazniti s tem, da dotedanje visoke plače v sistemu zavoda RTV ne more obdržati še naprej, saj se je novo vodstvo RTV odločilo, da bo dosledno spoštovalo zakoniti plačni sistem, ki ga bivše vodstvo ni spoštovalo in je ravnalo povsem nezakonito. Ob tem naj dodam, da je tudi to eden od razlogov za nezaupanje v novo vodstvo RTV, poleg tega pa še obeti, da bodo številni nezakoniti privilegiji pač odpravljeni.

Kaj kadrovskega se je v resnici zgodilo na Radiu Slovenija? Po spremembi statuta, ki je vse tri nacionalne radijske programe programsko, kadrovsko in finančno »osamosvojil« (do takrat so ti programi imeli le nekakšne izvršne urednike, vsem pa je »poveljeval« le en odgovorni urednik, sicer formalno zadolžen za informativni program), je bilo treba na vsakem od programov imenovati odgovornega urednika in tudi odgovornega urednika informativnega programa, ki programsko »napaja« vse radijske programe. Za slednjo funkcijo sem že v času kandidature javno povedal, kdo to bo in to je bil edini sodelavec, ki sem ga od zunaj pripeljal v radijsko hišo, čeprav je bil dogovor z generalnim direktorjem (in moj pogoj za sprejem kandidature oz. mandata), da lahko v hišo pripeljem vsaj devet svojih sodelavcev. Ocenil sem, da si radijski kolegi tolikšnega vnaprejšnjega nezaupanja ne zaslužijo, zato sem se odločil, da za najodgovornejša programska mesta poiščem tako imenovano notranjo rešitev. Vsi kandidati (z izjemo tretjega radijskega programa) so dobili visoko pozitivno mnenje ob predstavitvah v svojih uredništvih, na tretjem programu pa sem dotedanjega dolgoletnega urednika kot vršilca dolžnosti obdržal do dne, ko je izpolnil pogoje za upokojitev, potem pa sem se iz programskih in finančnih razlogov odločil, da tu poiščem zunanjo rešitev.

Kljub temu so se v politični javnosti in delu medijev pojavili očitki, da sem nekatere dotedanje kadre odstavil oziroma zamenjal, in argument, da to ni bilo mogoče, ker radijski programi do takrat odgovornih urednikov niso imeli (primer Vala 202), ni obveljal. Vsi dotedanji uredniki programov pa so svoje funkcije obdržali, vključno z urednico Vala 202. To je torej kadrovska resnica o Radiu Slovenija pod mojim vodstvom. Tudi primeri moje kasnejše kritičnosti do delovanja posameznikov in delnega uveljavljanja odgovornosti (primer urednika Studia ob sedemnajstih, Vala 202 in poročevalca o aferi Sova) so bili medijsko napihnje-

ni in politično dirigirani, saj je bilo treba na vsak način dokazati, da gre za cenzuro, napad na avtonomijo in svobodo javne besede. Moje stališče v teh polemikah je vedno bilo, da je meja na javnem radiu meja med resnico in neresnico, med politično pristranskostjo in navijaštvom na eni ter profesionalno korektnostjo na drugi strani, zlasti pa je meja med žaljivostjo in nespodobnostjo in da teh meja javni radio ne sme prestopiti. Tudi to je bilo v posameznih radijskih novinarskih krogih ocenjeno kot vmešavanje v novinarsko avtonomnost, v nekem radijskem programu pa so vztrajali na tem, da so »politično nekorektni« in da je to njihov programski kredo, ki je v resnici politični.

Celo na evropsko radijsko zvezo (EBU) je ob klasičnem statističnem vprašalniku nekdo iz hiše poslal politikantsko in lažno kvalifikacijo razmer na Radiu Slovenija, bivši direktor Radia pa je bil na njihovih seznamih še dolgo vpisan kot direktor Radia Slovenija, po meni neznanem lobiranju je postal celo glasnik in izvoljeni zastopnik Radia Slovenija v evropski radijski zvezi (čepprav za to nisem dal soglasja oz. sem temu logično nasprotoval), po zamenjavi si je lahko tako rekoč sam izbral novo delovno področje, potem pa je odšel v oddelke za mednarodne odnose na RTV Slovenija. O tem pišem zato, da dokažem, da tudi v tem primeru ni prišlo do obračuna z bivšim vodilnim, čepprav je prejšnji direktor Radia sopodpisnik novinarske peticije. Te pravice podpisovanja ne jemljem nikomur, zanimivi pa bi bili argumenti prejšnjega radijskega direktorja, da se je udeležil podpisovanja izrazito političnega in politikantskega besedila peticije.

Medijski labirinti

Naj za konec opišem še neko zgodbo, ki tako ali drugače kvalificira enega od avtorjev novinarske peticije, sicer zaposlenega na Radiu Slovenija.

Dvaindvajsetega junija lani je prvi program nacionalnega radia predvajal tedensko oddajo *Labirinti sveta*. Gre za tedenski zunanjepolitičen pregled dogajanj, v katerem pa je avtor te oddaje brez argumentov, kar tako malo počez, obračunaval z »vodilnim dvojcem na Radiu Slovenija« (to naj bi bil poleg direktorja Radia V. Vasleta tudi odgovorni urednik informativnega programa M. Erznožnik; o obeh se je v nekem tekstu izrekel tudi omenjeni M. Šurc, ko je pojasnjeval, zakaj jima novinarske peticije ni ponudil v podpis – rekel je, da zato, ker sta »del problema«). Zunanji minister D. Rupel naj bi namreč v nekem časopisnem tekstu

napadel Radio, je trdil avtor oddaje, to pa naj bi bilo nerodno za vodilni dvojec, ki si na moč prizadeva ugajati vladajoči garnituri. Avtor oddaje potem nadaljuje: morda pa je Rupel s tem dal diskreten namig direktorju Radia, da je nekaj treba storiti.

Ob poslušanju te politikantske diskvalifikacije nisem niti vedel, kaj je bilo avtorju oddaje, da je to zapisal in povedal v eter, kaj sem storil, česa je kriv »vodilni dvojec« na Radiu, ki – tako mimogrede – tistega Ruplovega besedila sploh ni ne bral in ne poznal. In če je Rupel res zapisal kaj neresničnega o zunanjepolitičnem poročanju Radia, potem bi avtor te radijske oddaje imel vso pravico in možnost, da v tistem časopisu zahteva javni odgovor, da torej z ministrom polemizira ali pa na to opozori direktorja Radia, da naj kaj stori. Ampak ne, on se je odločil, da bo napadel »vodilni dvojec« na Radiu in je tako grobo zlorabil zunanjepolitično oddajo *Labirinti sveta* in nacionalni radio, da je lahko v eter povedal svoje mnenje o direktorju in vodilnem dvojcu s hudimi diskvalifikacijami in brez argumentov. Še danes se »vodilni dvojec« sprašuje, kaj je storil temu avtorju, kdaj ga je cenzuriral, mu onemogočal delo, kako je onemogočal namige zunanjega ministra, da je treba nekaj storiti in podobno.

Ta avtor je Matej Šurc, eden od avtorjev in prvih podpisnikov novinarske peticije, zaposlen na nacionalnem radiu. Ko se je »vodilni dvojec« na sestanku zunanjepolitičnega uredništva skušal o tem z njim pogovoriti ... bom molčal, ker tako hudih dodatnih napadov in diskvalifikacij ne želim več obujati. Danes ocenjujem, da sem storil napako, ker v tem primeru nisem upravičeno ukrepal in sem sprejel mnenje dobro mislečih kolegov – in njegovega urednika – da naj se ne zatečem k disciplinskemu ukrepu, ampak naj se z avtorjem pogovorim. Kot že rečeno, pa se je ta pogovor v uredništvu končal z dodatnimi napadi na direktorja Radia in odgovornega urednika informativnega programa.